6- C E N N E T VE D E R E C E L E R İ :

Cennet,aslı lugatta masdar binâ-i merredir ki bir örtüş,bir kere setir demektir. Ve bu maddenin bütün müştekâtında (türemiş ve türevlerinde) bir nevi setir mânası vardır. Nitekim cin,herkese görünmez,hafi (gizli) bir nevi mahluk. Cinnet aklın kararması,cân kararmak,görülen eşyanın nazardan gizlenmesi demektir. Saniyen cennet bir setir mânasından zemini görülmez,gayet girift ağaçlarla mestur (örtülü) bahçe ve bostana ıtlak olunmuş,salisen lisanı dilde dünya gözüyle görülemiyen ğaybı,hakta gizli dâr-ı sevabın ismi olmuştur ki,Kur'an-de el-cennet denildiği zaman bu taayyün eder. Fakat Lâmsız olarak cennet denildiği zaman makamına göre kâh bu,kâh ikinci manaya gelmiştir.[360]

Bu dünyaya gönderilen insanların yapmış oldukları iyi amel sebebiyle ve Cenâb-ı Hakkın fazl ve ihsanıyla [361] kendileri için hazırlanan nimet ve lezzet yeri olan ebedi saadeti elde etmeleridir ki,Kur'an-ı Kerimin bir çok âyeti kerimelerinde mükerreren cennetten bahsedilip oranın ancak iman edip ameli salihde bulunan kimseler için[362],olduğu beyan edilmiştir.

Cenâb-ı Hak Kur'an-da:"Cennet halkının kalblerinde (dünyadan kalma) kinden ne varsa söküp atacağız."[363]

İbni Abbas bu âyet hakkında şöyle der:Cennetlikler cennete girdikleri zaman ilk kendilerine arzedilecek şey iki menba suyudur. Bu menbaların birinden içince kalblerinde bulunan bütün kirlerini Allahu Taâla giderir. Sonra ikinci menbaın yanına varıp ondan yıkanınca da derhal renkleri parlar,yüzleri temizlenir ve orada (onlar) yüzlerindeki nimet parıltısından tanınırlar. Hz.Ali şunu rivayetinde ziyade etmiştir;Sevinçleri asla bozulmaz,saçları ebediyen karışmaz,sonra onları cennetin bekçileri karşılayıp:Sizlere selâm olsun,tertemiz geldiniz,artık ebedi kalmak üzere giriniz buraya,derler.[364]

Cennet ancak dünyada nefsani arzu ve isteklerini terk edip Cenâb-ı Hakkın rızası dahilinde hareket edenler için olacaktır. Bu hususta Hz. İsa(AS) şöyle der:Cennet,bütün nimetleriyle rahat ve şehevâttan ibarettir. Cennete ancak dünyada rahat ve şehevâtını terkedenler girecektir.[365]

Cenâb-ı Hak,Peygamberi zişânı ve Kur'an-ı Hakimiyle bizlere kendi rızasının tahsil edileceğini ve ebedi saadetin ne tarzda istenileceğini bildirmiş bulunuyor,bu âdâba uymakla mesela;Namaz kılmakla,oruç tutmakla veya doğru söylemekle ve hâkezâ,hangi taşı hangi taş üzerine koyuyoruz ki,neticede kendimize bir cennet inşâ etmiş olalım? İstemeyi öğretende cenneti ihsan edende o sultanı sermedi olduğuna göre,bizlerin cennet kazanmaktan bahsetmemiz kabil değildir. Mesela,bir padişah,raîyyetine (şu tarzda isteyenlere şu kadar ihsanda bulunacağım.) şeklinde bir ilânatta bulunsa,istenen tarzda münasib olarak talebte bulunanlar söz konusu lutfa mazhar oldukları zaman,o hediyeleri kendilerinin alınlarının teri olarak kazandıklarından bahsedilebilir mi?Elbetteki bahsedemezler. Bizimde Kur'an-ı Azimuşşânda bahsedilen âdâba uymamız bundan farklı olmadığı gibi cennette mahzı lutuftan başka bir şey değildir.[366]

Abdullah ibni Abbasdan (RA),Allah Taâlanın :"Onlar Adn cennetine girecekler."[367] meâlindeki sözü hakkında rivayet olunarak şöyle demiştir:Cennetler yedidir.1-Dâr-ul Celâl. 2-

Dâr-us Selâm. 3- Adn cenneti. 4 –Me’va cenneti. 5-Huld cenneti. 6-Firdevs cenneti. 7-Naîm cennetidir.[368]

Böyle yedi tabaka olan cennetin aralarındaki farka gelince;Peygamberimiz (SAM) şöyle buyurmaktadırlar:Cennette,her derecenin arasındaki mesafe sema ile yer arası gibi olan yüz derece vardır.[369] Firdevs ismindeki cennet derece bakımından en üstün olandır. Cennetin dört nehri (ki su akan,süt akan,şarap ve şurub akan yani sarhoşluk ve uyuşukluk vermeyen içecekler ve bal akan nehirlerdir. Nitekim Kur’an-ı Kerimde şöyle beyan buyurulmuştur:Firdevs cennetinden akar,onun üstünde Allahın arşı vardır. Bunun içindir ki,Allahtan cennet istediğiniz zaman ondan Firdevs cennetini isteyiniz.[370]

Alimler cennetin sayısı üzerinde değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Yani;bir kısmı da dört derken (Ebul Leys),bir kısmı da sekiz demişlerdir. (Kısası Enbiyada)

Dört-e delil ise:”Rabbinin makamından korkanlar için iki cennet vardır.”[371] ,”Ve bunların yanında iki cennet daha vardır.”[372]

a- C E N N E T İ N N İ M E T L E R İ :

Peygamberimiz (SAM) in,Allahtan naklettiği hadisi kudsideki ifadesiyle;cennetteki nimetler hayale gelmeyip kalbe doğmayan nimetlerdir.”Salih kullarıma gözün görmediği,kulağın işitmediği, ve insan hayaline gelmiyen nimetler hazırladık. Allahın size (dünyada) verdikleri nimetleri bırak. (Cennette) olanlara nisbetle bunlar bir şey ifade etmez. Sonra peygamber,(SAM) onlar için yapmış olduklarının mükâfatı olmak üzere,gizlenmiş sevinç kaynağı olan nimetlerin ne olduğunu kimse bilmez.”[373] meâlindeki âyeti okudu.[374]

Diğer bir hadiste:”Sizden birinizin cennetteki bir parçacık yeri,üzerine güneşin doğduğu veya battığı şeylerin hepsinden daha hayırlıdır.”buyurulmuştur.[375]

Cennetin nimetleri hususunda birçok hadisler zikredilmiş;bazı ehli cennete,dünya kadar bir yer verilmesi,yüzbinler kasr,yüzbinler huri verilmesinin hikmeti ise;” Eğer insan yalnız camid bir vücud olsaydı veyahut yalnız mideden ibaret nebatî bir mahluk olsaydı veyahut yalnız mukayyed,Bazı bağlarla bağlı,istediği gibi hareket edemez) ağır ve muvakkat ve basit bir zât-ı cismaniye ve bir cism-i hayvanîden ibaret olsaydı; öyle çok kasırlara, çok hurilere lâyık ve mâlik olmazdı. Fakat insan, öyle câmi' bir mu'cize-i kudrettir ki; hattâ şu dünya-yı fânide, şu kısa bir ömürde, şu inkişaf etmemiş bazı letaifinin ihtiyacı cihetiyle bütün dünyanın saltanatı, serveti ve lezaizi verilse belki hırsı tok olmayacaktır. Halbuki ebedî bir dâr-ı saadette, nihayetsiz istidada mâlik, nihayetsiz ihtiyaçlar lisanıyla, nihayetsiz arzular eliyle, nihayetsiz bir rahmetin kapısını çalan bir insan; elbette ehadîste beyan olunan ihsanat-ı İlahiyeye mazhariyeti makuldür ve haktır ve hakikattır.

.... Hem Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın haşirde bir anda ekser etkıya-ı ümmetiyle (salih,müttaki ve günahlardan kaçınmış olanlarıyla) görüşmesi ve dünyada hadsiz makamlarda bir anda tezahür etmesi ve evliyanın bir nevi garibi olan ebdalların bir vakitte çok

yerlerde görünmesi ve avamın rü'yada bazan bir dakikada bir sene kadar işler görmesi ve müşahede etmesi ve herkesin kalb, ruh, hayal cihetiyle bir anda pekçok yerlerle temas edip alâkadarane bulunması, malûm ve meşhud olduğundan.. elbette nuranî, kayıdsız, geniş ve ebedî olan Cennet'te, cisimleri ruh kuvvetinde ve hıffetinde ve hayal sür'atinde olan ehl-i Cennet, bir vakitte yüzbin yerlerde bulunup yüzbin hurilerle sohbet ederek yüzbin tarzda zevk almak; o ebedî Cennet'e, o nihayetsiz rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sadık'ın (A.S.M.) haber verdiği gibi hak ve hakikattır. Bununla beraber, bu küçücük aklımızın terazisiyle o muazzam hakikatlar tartılmaz.

İdrak-i maali bu küçük akla gerekmez.

Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.”[376]

Tuhfetül Ahvezi [377],adlı hadis kitabında cennetin sıfatlarıyla ilgili olarak şu bablar altında tasnifler yapılmıştır.(Ayriyeten bir çok hadislerde de geniş olarak zikredilmiştir.)[378]

1-Cennetin Ağaçları(7/225)Cennette öyle bir ağaç var ki bir süvari,gölgesinde yetmiş yahutta yüz sene gider (de bitiremez). O huld-ebedilik-ağacıdır,buyurulmuştur.[379]

Ka’bul Ahbar-da:”Tevratı Musaya,Kur’an-ı Muhammede(SAM) indiren Allaha yemin olsun ki,muhakkak cennette bir ağaç var ki,bir kimse dört yaşına girmiş bir dişi deve yavrusuna yahutta beş yaşına girmiş olan bir dişi deveye binmiş olsa da sonra ağacın dip tarafındaki gövdesini dönmeye başlasa,hareket ettiği yere ulaşmadan deve ihtiyarlayarak düşer. İşte bu ağacı Allah Taâla kendisine ait (olup keyfiyeti bilinmeyen) kudret eliyle dikmiş ve ona (yarattığı) ruhundan üfürmüştür. Onun taze dalları cennet surlarının ötesindekilere ulaşmaktadır. Cennetteki her ırmak muhakkak ağacın dibinden çıkmaktadır.”dedi.[380]

Diğer bir hadiste:”Ashabım. Cennetde (Tuba denilen) bir ağaç vardır ki,bir süvari onun gölgesinde yüz sene gezse onun gölgesini asla bitiremez.”buyurmuştur.[381]

2-Cennet Nimetleri : (7/227) Hadiste:”Abdullah ibni Abbas küsuf namazını tarif ettikten sonra şöyle demiştir...dediler ki:Ya Rasulallah (namaz içinde) durduğun yerden (görmediğimiz) bir şeye elinle uzandığını gördük,sonra (yine namaz içinde irkilip geri geri geldiğini) gördük. Nebiyyi Ekrem(SAM)(Evet) Ben cenneti gördüm ve bir (üzüm) salkımına elimle uzandım,eğer salkımı ben ele geçirebilseydim,dünya bâki kaldıkça ondan yerdiniz.(de tükenmezdi.)buyurdu.

Bu hadis hakkında söylenen sözlerden birinde;Cennetin yemişleri,-Lâ maktuâtün velâ memnuâtün-‘Ne kesilip eksilir,nede yemek isteyen men olunur.’[382] Âyeti kerimesi hükmünce dâim ve bâkidir,dünya ise fânidir. Fenâ bulan dâr(yer)da,fenâ bulmayan nimet yakışmaz.[383]

Böylece cennet nimetleri en büyük lezzet olan devamlılık ile vasıflıdır. “Evet,lezzetin hakiki lezzet olması,zeval görmeyip devam etmesindendir. Zira elemin zevali lezzet olduğu

gibi,lezzetin zevali de elemdir. Hatta zevalin tasavvuru (düşünülmesi) bile elemdir.”[384]

Cennetin nimetleri ruhani ve cismani kısımlarına ayrılıp,ruhanisi ve her nimetin eşrefi ve âlâsı Cemâli hakkı müşâhede(dir.)[385]

3-Odaları : (7/231) Âyette:”İçinden ırmaklar akan cennetlere ve özellikle Adn cennetlerinde çok güzel saraylara yerleştirir.”[386] buyurulur.

Hadiste:”Muhakkakki cennet saraylarından bir sarayın içinde yetmiş menzil bulunur. Her menzilde,içerisine girilmek üzere yetmiş kapı, her kapının da diğerinden girmekte olan kokudan başka cennet kokularından koku girer,dedi. Ve işte buda yüce Allahın:”Artık onlar için,yapmakta olduklarına karşılık olarak gözlerin aydın olacağı nimetlerden neler gizlenmiş olduğunu hiçbir kimse bilemez,sözünün mânasıdır,buyurdu.[387]

4-Dereceleri : (7/ 234) Cennetin dereceleri mütefâvittir. Nakledilir ki,Musa(AS) şöyle dedi:Hak Taâla Hazretlerine dedim ki,Ya Rabbi,cennet ehlinin en aşağısı ne kadar mertebe sahibi olur? Hak Taâla Hazretleri buyurdu:Cennet ehli cennete girdikten sonra biri gelip derki;Ya Rabbi,bütün halk menzillerine gidip oturmuşlar. Ben nereye gidip oturayım? Bende ona derim ki;seni dünya padişahlarından bir padişah eylesem razı olur musun? O kul derki:”Evet ya Rabbi,razı olurum. Tekrar ben Azimuşşân derim ki On bu dünyaca sana cennette yer vereyim,razı olur musun? O kul der ki:Evet ya Rabbi,razı olurum. Böylece ben o kuluma on bu dünyaca yer verip cennete girmesini buyururum. Peygamberimiz (SAM) dedi ki:Ya Rab,cennet ehlinin en yücesinin mertebesi ne denli olur? Hak Taâla Hazretleri dedi ki;onlara öyle şeyler veririm ki,gözler görmemiş,kulaklar işitmemiş ve gönüllerden de geçmemiştir.[388]

Bediüzzaman her bir ehli cennete hadiste belirtildiği üzere geniş bir yer verilmesi ve hikmeti cihetini şöyle ifade eder:“Rivayette gelmiş ki; Cennet'te bir adama beşyüz senelik bir Cennet verilir. Bu hakikat akl-ı dünyevînin havsalasında nasıl yerleşir?

Elcevab: Nasılki bu dünyada herkesin dünya kadar hususî ve muvakkat bir dünyası var. Ve o dünyanın direği onun hayatıdır. Ve zâhirî ve bâtınî duygularıyla o dünyasından istifade eder. Güneş bir lâmbam, yıldızlar mumlarımdır der. Başka mahlukat ve zîruhlar bulunmaları, o adamın mâlikiyetine mani olmadıkları gibi, bilakis onun hususî dünyasını şenlendiriyorlar, zînetlendiriyorlar. Aynen öyle de, fakat binler derece yüksek, herbir mü'min için binler kasır ve hurileri ihtiva eden has bahçesinden başka, umumî Cennet'ten beşyüz sene genişliğinde birer hususî Cennet'i vardır. Derecesi nisbetinde inkişaf eden hissiyatıyla, duygularıyla Cennet'e ve ebediyete lâyık bir surette istifade eder. Başkaların iştiraki onun mâlikiyetine ve istifadesine noksan vermedikleri gibi, kuvvet verirler. Ve hususî ve geniş Cennetini zînetlendiriyorlar. Evet, bu dünyada bir adam, bir saatlik bir bahçeden ve bir günlük bir seyrangâhtan ve bir aylık bir memleketten ve bir senelik bir mesiregâhta seyahatından; ağzıyla, kulağıyla, gözüyle, zevkiyle, zaikasıyla, sair duygularıyla istifade ettiği gibi; aynen öyle de, fakat bir saatlik bir bahçeden ancak istifade eden bu fâni memleketteki kuvve-i şâmme ve kuvve-i zaika, o bâki memlekette

bir senelik bahçeden aynı istifadeyi eder. Ve burada bir senelik mesiregâhtan ancak istifade edebilen bir kuvve-i bâsıra ve kuvve-i sâmia orada beşyüz senelik mesiregâhındaki seyahattan; o haşmetli, baştan başa zînetli memlekete lâyık bir tarzda istifade eder. Her mü'min derecesine ve dünyada kazandığı sevablar, haseneler nisbetinde inbisat ve inkişaf eden duygularıyla zevk alır, telezzüz eder, müstefid olur. “[389]

5-Cennet Ehlinin Kadınları : (/ 238) Hadiste:”Onlardan her bir kimse için iki hanım vardır. Bunlardan herbirinin baldır kemiğinin iliği,letâfetinden ve güzelliğinden dolayı etinin ötesinden –üstünden- görülür. Cennet ahalisinin arasında hiçbir ihtilaf ve hiçbir bozuşma yoktur. Onların kalbleri bir tek kişinin kalbi üzeredir.”buyurulmuştur.[390]

6-Cennet Ehlinin Ciması : (7/241)Bir hadiste:”Mü’min,cennette çocuk arzu ettiği zaman gebeliği,doğumu ve yaşı bir an içinde olur.”buyurmuştur.

İmam Kurtubi derki;bu hususta alimler ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım alimler ki;Mücahid,Tavus ve İbrahim en Nehâ-i:Cennette muhakkak kadın erkeğin birleşmesi,cinsel hayatları vardır. Fakat bu temasdan çocuk olmaz.demişlerdir.[391]

Bu konuda Bediüzzaman:” Mü'minlerin kabl-el büluğ vefat eden evlâdları, Cennet'te ebedî, sevimli, Cennet'e lâyık bir surette daimî çocuk kalacaklarını.. ve Cennet'e giden peder ve vâlidelerinin kucaklarında ebedî medar-ı sürurları olacaklarını.. ve çocuk sevmek ve evlâd okşamak gibi en latif bir zevki, ebeveynine temine medar olacaklarını.. ve herbir lezzetli şey'in Cennet'te bulunduğunu.. "Cennet tenasül yeri olmadığından, evlâd muhabbeti ve okşaması olmadığı"nı diyenlerin hükümleri hakikat olmadığını..”[392]

Çünki tenasül dediğimiz neslin sürdürülmesi ve olması sorumluluğu ve yükümlülüğü gerektirir. Oysa cennet bir netice olup imtihan ve sorumluluğun olduğu bir yer olmayıp,ücretin alındığı bir yerdir.Artık imtihan kapanmıştır.

7-Cennet Ehlinin Sıfatı : (7/242) Cennetlikler tüysüz,köse ve sürme çekilmiş gözlü olacaklardır. Gençlikleri bitmeyecek ve üzerlerindeki elbiseler hiçbir zaman yıpranmayacaktır.[393]

Diğer bir hadiste ise:”Cennetlikler cennette yiyecekler,içecekler;fakat ne vücutları koku yapacak,nede su dökecekler (bevledecekler),ne büyük abdest bozacaklar ve nede sümkürecekler. Bu sözleri dinleyenler Peygamberimize (SAM) dedi ki:Peki yedikleri yemekler ne olacaktır?diye sordular. Peygamberimiz dedi ki:”Yediklerini geğirerek ve misk gibi kokulu terler dökerek dışarıya çıkaracaklar. Nefes alır verir gibi bir rahatlık ve zevkle Allaha hamdederek onu noksan sıfatlardan uzak tutacaklardır.[394]

Ağaçlar o kadar beslendikleri halde dışarıya çıkmamaktadırlar. Cennette güzellikler diyarı

olduğundan yenilenler güzel bir koku olarak dışarıya çıkacaktır. Hem de yenilenler öz olduğundan kışır değildir ki kazûratı olsun. Tabiri caizse tıpkı serum gibi ki,kışırsız ve kazûratsız saf gıdadır.

8-Cennet Ehlinin Elbiseleri : (7/246) Adamın biri Rasulü Ekreme:”Bana cennet elbiselerinden haber ver;bunlar doğrudan elbise olarak mı yaratılır?yoksa kumaş fabrikalarında mı dokunur?diye sordu? Rasulü Ekrem sustu. Bu arada orada bulunanlar güldüler. Bunun üzerine Rasulü Ekrem:”Bilmeyenin bilenden sormasına mı gülüyorsunuz? Cennet ağaçları günde iki defa yaratılır ve içinden elbiseler çıkar,istediğini alırsın.”buyurdu.[395]

Yeşil ağaçtan ateş çıkaran Allah,[396]elbise çıkarmaya kâdir değil midir. Belki bu ona daha ehvendir.

Ehli cennet olan bir insan,hususan bütün duygularıyla ve cihazâtı mâneviyesiyle ubûdiyet etmiş ve cennetin lezzetlerine istihkak kesbetmiş ise;herbir duygusunu memnun edecek,herbir cihazâtını okşayacak,herbir latifelerini zevklendirecek bir tarzda;cennetin herbir nevinden birer mehâsini gösterecek bir tarzı libası,kendilerine ve hurilerine,rahmeti ilâhiyye tarafından giydirilecek.[397]

9-Cennet Meyvelerinin Sıfatı : (7/248) İmam Malik bin Enes (RA) derki:Dünyada cennet meyvesine benzeyen şey ancak muzdur. Çünki Allah Taâla (cennetin yemişi hakkında):”Onun yemişleri devamlıdır.”[398]buyurmuştur. Sen ise muzu yaz ve kış,senenin her mevsiminde bulabilmektesin.

Ebu Zerden şöyle rivayet edilmiştir:”Peygamber Efendimize (SAM) bir tabak incir hediye edilip ondan yedi ve sahabelerine:Bundan yeyiniz,eğer ben bir meyvenin cennetten indiğini söylersem,işte cennetten inen meyve bu incirdir,derim. Zira cennetin meyvelerinde ısırmak ve denemek yoktur. Binaenaleyh,inciri yeyiniz,çünki incir basur illetini keser ve topuk ile ayak parmaklarının oynak yerlerinde meydana gelen ağrı ve sızılara fayda verir,buyurdu.[399]

10- Cennetin Kuşlarının Sıfatı : (7/249) Sa’lebenin rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle denilmiştir:Gerçekten cennette horasanın iki hörgüçlü develerinin boyunları gibi (boyunları olan) kuşlar vardır ki Aziz ve Celil olan Allahın dostunun eli üzerinde dolaşır,dururda onlardan bir kuş:Ey Allahın dostu,Arşın altındaki çayırlı,çimenli yerlerde otladık,tesnim menbaların(ın suyun)dan içtim. Binaenaleyh,beni ye,der. O zatın bu kuşu yemek aklına gelinceye kadar devamlı olarak kuş önünde durur. Onun önünde kuş çeşitli renkler çıkarırda mü’min o kuştan dilediği kadar yeyip doyunca kuşun kemikleri toplanır,sonra cennette istediği yerde otlamak üzere (tekrar) uçup gider.[400]

11-Cennet Atlarının Sıfatları : (7 / 250) Bir kimse Peygamber Efendimize (SAM):Cennetin içinde at var mıdır? Diye sordu. Rasulullah;Eğer Allah seni cennete koyarsa,sen orada seni istediğin yere uçup götürecek olan kırmızı yakuttan at üzere binme işini muhakkak işlersin,buyurdu.[401]

12-Cennet Ehlinin Yaşları : (7 / 254) Hadiste:”Cennet ehlinden küçük ve büyük ölen her kişi cennette otuz veya otuz üç yaşına döndürülür. Ve bunun üzerine ziyade edilmezler. Cehennem halkı da böyledir.[402]

Dünyada çocuk iken erginlik çağına ermeden ölenler -öncede bahsettiğimiz gibi- kimin çocuğu olursa olsun,kâfirinde olsa,cennetliktir,cennette çocuk olarak kalırlar. Erginlik çağı ise değişmekle beraber;kızlarda 9-12,erkeklerde 12-15 yaş aralarıdır.[403]

Bediüzzaman hem bir izah ve hem de bir müjde bâbında şöyle bir izahta bulunur:” bir kısım eski tefsirler demişler: "Cennet'te çocuktan gayet ihtiyara kadar herkes otuzüç yaşında olacak." Bunun hakikatı Allahu a'lem şu olacak ki: Sarih âyet tabiri ifade eder ki, feraiz-i şer'iyeyi yapmağa mecbur olmayan ve mesnuniyet cihetiyle de yapmayan ve kabl-el büluğ vefat eden çocuklar Cennet'e lâyık ve sevimli çocuk olarak kalacaklar. Fakat şer'an yedi yaşına gelen çocuğa namaz gibi farzlara peder ve vâlideleri onları alıştırmak için, teşvikkârane emretmek ve on yaşına girse şiddetle namaz kıldırmak ve alıştırmak şeriatta var. Demek vâcib olmadığı halde, nafile nev'inden yedi yaşından hadd-i büluğa kadar büyükler gibi namaz kılıp, oruç tutan çocuklar, mütedeyyin büyükler gibi büyük mükâfatı görmek için otuzüç yaşında olacaklar diye bir kısım tefsir bu noktayı izah etmeden umum çocuklara teşmil etmişler. Has iken âmm zannedilmiş.”[404]

13-Cennet Ehli Kaç Saftır : (7 / 254) Hadiste;”Cennet ehli 120 saftır. 80-i bu ümmetten,40-ı diğer ümmetlerdendir.”buyurulmuştur.

14-Cennet Kapılarının Sıfatları : (7 / 258) Yüce ve münezzeh olan Allah:Rablerinden korkan (mü’min) ler nihayet cennetin kapılarına varıp önlerine açılınca cennetin bekçileri (karşılayıp şöyle) derler:Sizlere selâm olsun,tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya,derler,buyurdu.

İlim sahiblerinden bir grub”(ve fetahte) kelimesindeki bu vav sekiz sayısına delalet eden vavdır. Bundan dolayı cennetin sekiz kapısı vardır.”dediler. Ve Rasulullah(SAM):Sizden herhangi bir kimse,abdest alır ve abdest alışı kemâline ulaştırır –yani tamam yapar-sonra”Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasulühü”,’Allahtan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammedin Allahın kulu ve Rasulü olduğuna şehadet ederim’derse,muhakkak olarak o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır. Ve kendisi hangisinden isterse içeriye girer,sözü ile cennetin sekiz kapısı olduğuna delil getirmişlerdir.[405]

15-Cennetin Çarşıları : (7 / 259) Rasulullah (SAM) şöyle buyurdu:Cennette bir çarşı vardır. Cennetliler her Cuma oraya gelirler. Bir kuzey rüzgarı eser,yüzlerine ve elbiselerine çeşitli kokular yayar. Cennetlilerin güzellikleri (bir kat daha) artar. Artmış güzellikleri ile zevcelerine dönerler. Zevceleri kendilerine:Vallahi;bizden sonra,güzelliğiniz ne kadar artmış. Bunlarda zevcelerine:Vallahi;sizinde,bizden sonra güzelliğiniz artmış.diye mukabele ederler.[406]

16-Rabb (Allah) ı Görme : Rasulü Ekrem Efendimiz şu;"İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik,birde ziyade vardır."[407] âyetinden soruldu da Rasulü Ekrem:iyilik edenler,dünyadaki salih amellerdir,daha güzel vardır sözü de,cennettir. Ziyade ise Kerim olan Allahın zâtına bakmaktır,diye tefsir buyurdu.[408]

17-(Bab)- Peygamberimiz (SAM) şöyle buyuruyor:"Allah ehli cennete der:Ey ehli cennet.Derler,buyurunuz,ey rabbimiz . Allah der:Razı oldunuz mu? Derler:Bize ne oluyor ki razı olmayalım? Muhakkak ki sen bize mahlukatından hiçbir kimseye vermediğini verdin. Allah der:Ben size bundan daha faziletlisini veririm. Derler:Bundan daha faziletlisi hangi şeydir? Allah der:Size Rıdvan (rıza) ımı helal kıldım. Size ebediyyen ğadab etmem.[409]

18-Cennet Ehlinin Odada Görülmesi : (7 / 272) Rasulullah (SAM) şöyle buyurdu:Cennetlilerden bazıları,aralarındaki üstünlük dolayısıyla yüksek dairelerde oturanları,ufukta doğudan batıya giden parlak yıldızları gördükleri gibi göreceklerdir. –Ey Allahın Rasulü:Bu daireler peygamberlerin konakları;onlardan başkası onlara ulaşamaz,diyecekler. Peygamberimiz(SAM)-bilakis,ulaşabilir ulaşanlar;Allaha iman edip,Rasulleri tasdik etmiş Allahın salih kullarıdır,buyurdu.[410]

19-Cennet-Cehennem Ehlinin Ebediliği : Âyette mü'minler hakkında:"Onlar cennetliktir,cennette devamlı kalacaklardır."[411]

Kâfirler hakkında:"Onlar cehennemliktir,orada devamlı olarak kalacaklardır."[412]

20-Cennet Zorluklarla Kuşatılmış (Elde Edilmiştir) : (7 / 280) Hadiste şöyle buyurulmaktadır:"Şüphesizki Allah Taâla kıyamet gününde:Kullarımdan pâk,temiz kullarım nerededir?buyurur. Melekler:Ey Rabbimiz onlar kimlerdir?diye sorarlar. Allah Taâlada:Sabreden,kaza ve kaderime razı olan fakirlerdir. Onları cennete sokunuz,buyurur. Müteâkiben fakirler cennete girip yerler ve içerler. Zenginlerde hesab başında kararsızlık ve sallantı içinde bocalayıp dururlar."[413]

21- Cennet ve Cehennemin Delilleriyle Münakaşaları : (7 / 284)Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:”Cennet ve cehennem birbirleriyle cenkleştiler,şöyle ki;cehennem ben kibirli ve zorlu kimselere tahsis olundum,dedi. Cennette;bana ne oldu ki,bana nâsın yalnız zayıf ve sakat kısmı dahil olur,dedi.

Aziz ve Celil olan Allahu Taâla cennete buyurdu ki;sen benim rahmetim (in tecelli ettiği yer) sin. Ben kullarımdan rahmet etmek dilediğim kimselere seninle rahmetimi izhar ederim. Cehenneme de dedi ki;Şüphesiz ki sende azabım(ın makarrı) sın;kullarımdan azab etmek istediğim kimselere seninle azab ederim. Cennet ve cehennemden her ikisi için dolmak hakkı vardır. Fakat cehennem dolmak bilmez. En sonu Allah ona ayağını basar,(kahr ve tezlil eder)oda,yetişir,yetişir,yetişir,der. İşte o zaman cehennem dolar ve cehennemdekiler birbirine karışıp toplanır (cehenneme tık basa doldurulmakla) Aziz ve Celil olan Allahu Taâla halktan hiçbir kimseye zulmetmez. Cennete gelince (onda boş yer kalmaz);Allahu taâla(cennetin boşluklarını doldurmak için) yeniden bir takım halk yaratır.(Bunları iskân eder.)[414]Allahu a’lem,cennete liyâkat kesbetmiş ve affına mazhar olacak bir kısmını daha seçerek,az bir imanı da olsa onu cehennemde ebedi bırakmaksızın cennetine koyarak,cenneti doldurur.

22-Cennet Ehlinin En az Hizmetçisi (kerâmet) olan : (7 / 284) Hadiste.”Cennette en düşük mevkii olanın seksen bin hizmetçisi,yetmişiki karısı vardır. Kendisi için,inci ve zeberced ve yâkuttan yapılmış öyle bir kubbe kurulur ki,cabiye ile san’a arası kadar genişlikte olur. Onların başlarında bulunan taclar arasındaki en âdi inci,dünyayı tamamen aydınlatır.”buyurulmuştur.[415]

23-Hurilerin Kelâmı : (7 / 286) Peygamberimiz şöyle buyurdu:”Muhakkak Huril Îynlerin cennette bir toplantı yerleri var ki onlar (orada toplanırlar ve) halkın mislini işitmedikleri (güzel) şarkılarını terennüm ederek şöyle derler:”Bizler ebediyiz,fâni değiliz. Bizler nimetlere ermişleriz,fakir olmayız ve sıkıntı görmeyiz. Bizler (Rabbimizden ve eşlerimizden) razıyız,asla darılmayız ve kızmayız. (Cennetlerde) bizim için olan ve biz kendileri için bulunduğumuz erkeklere ne mutlu,derler.[416]

24-Cennet Nehirlerinin Sıfatı : (7 / 287) Âyette:”Müttakilere vadedilen cennetin örneği şöyledir:Orada suları bozulmayan nehirler,tadı değişmeyen süt nehirleri,içenlere lezzet veren şarab ve şurub nehirleri ve saflaştırılmış bal nehirleri,yine onlar için orada bütün meyveler ve Rablerinden mağfiret vardır.”[417]

“Muhakkakki,ebrar (günahlardan uzak,doğru kişiler) kâfur karıştırılmış bardaklarla içecekler. Bu,bir kaynaktır ki,Allahın kulları ondan içecekler ve onlar dilediklere yere onu akıtacaklardır.”[418]

Kenzul Ummal-da da geniş bilgi verilmektedir.[419]

Elhasıl:Cennette yok diye bir şey yoktur.

Ölçüye giren bir şeyin mutlaka sonu vardır. Mesela,bir mesafenin başlangıç noktasından itibaren bir santimetrelik bir kısmı ölçüldüğü takdirde bu ölçme o mesafenin mutlaka bir noktada son bulacağına delil olmaktadır.

Bizim bu fâni alemi uçsuz-bucaksız zannetmemiz,eline her gün ancak birkaç lira geçen bir fakirin,padişahın hazinelerini sonsuz zannetmesine benzer.

Bizde o fakir adam gibi,kendi küçük ölçülerimizle bu alemi ölçmeye kalkıyor ve sonsuz zannediyoruz. Padişahın hazinesindeki altınlar gibi,sema denizindeki yıldızlarında mutlaka bir noktada sonu gelmektedir.

Fakat Cenâb-ı Hakkın nihayetsiz kudreti ebedi saadet yeri olan cennette yüzde yüz tecelli edecek ve böylece bir insan her neyi arzu etse ânında o şeyi karşısında bulacak ve her nereye gitmek istese bir anda oraya vasıl olacaktır. Cennette –yok- yoktur.[420]

b-C E N N E T M A H L U K M U D U R ?

Kur'anın ifadesiyle cennet el'ân mevcuttur. Şöyle ki:" Rabbinizin mağfiretine ermek ve göklerin eninde olup müttakiler için hazırladığına,cennete girmek için müsabaka edin."[421]

Burada mazi yani geçmiş sığasıyla,hazırlandı manasına gelen 'Uîddet' kelimesi cennet ve cehennemin halen yaratılmış ve mevcud olduklarına delildir. Bu âyeti luğat mânasında kullanmak vacibtir. Çünki mecaz ve kinayeye kaçacak bir karine yoktur.[422]

Mu'tezile ise cennet ve cehennemin yaratılmış olduğunu kabul etmemektedir.[423]

Oysa Abdullah ibni Ömerden rivayet edilen şu hadiste,cennetin el'ân yaratılmış olduğunu isbat etmektedir."Allah Taâla dört şeyi –yed- el ile halk buyurmuş (yaratmış) tur. Arş,cenneti Adn,Kelâm,Âdem,sonra her şeye (ol) demiş,olmuştur.[424]

Ayrıca Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:"Ey Âdem. Eşin ve sen cennette kal,dedik."[425]

"Ey Âdem.Bu doğrusu senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın,yoksa bedbaht olursun. Doğrusu cennette ne acıkırsın,nede çıplak kalırsın,orada ne susarsın,nede güneşin ışığında kalırsın,dedik."[426]

Cennetten çıkarsa bedbaht olacağı,cennette kaldığı müddetçe acıkmayacağı,çıplak kalmayacağı,susamayacağı ve güneşin sıcağında kalmayacağı haber veriliyor. Bütün bunlar Adn cennetlerinin sıfatları olup dünya bahçelerinin nitelikleri değildir. Âdem (AS)ın adn cennetlerinde kaldığını bize gösteriyor.

Eğer Adn cennetlerinde olsaydı,-hikmeti ilâhiyyenin bir gereği olarak tavzif edilmesi yani

istidatlarının inkişafı,esmaya mazhariyet ve maddi manevi terakkiyatına vesile olmak hikmetiyle,yasak ağaca yaklaşmasa,imtihanı kaybetmeseydi-,çıkışı tasavvur edilmezdi. Zira cennete giren bir kişi oradan bir daha çıkmaz.

Zira Allah taâla adn cennetlerini amellerin karşılığı yapmış ve kullarına fazlu kerem olarak temelli kalacakları yurtlar halinde hazırlamıştır.[427]

c - K E V S E R

İnsanların,ahiret aleminde uğrayacakları,peygamberin havzına inanmak;sırratı geçtikten sonra cennete girmeden önce mü'minler bu havuzdan ve sudan içerler. Bundan bir yudum içen bir daha susamaz. (Bundan sonra su içmek zevk içindir.) Havzın eni bir aylık mesafedir.[428]

Etrafında yıldızlar kadar bardaklar vardır.Havza akan iki kanal vardır. Bunlar cennetteki kevser nehrinden gelir.[429]

Havzın gerçek olduğuna delil ise;Kur'anın beyanıdır.Oda şöyle:"Muhakkak biz,sana kevseri verdik."[430]

Peygamberimiz ise şöyle buyurmaktadırlar:"Bilir misiniz,kevserden murad nedir? Dediler,Allah bilir. Peygamberimiz(SAM) dedi:Kevser,cennette bir ırmaktır.Hak Taâla Hazretleri bana va'd eyledi,o havuzun çevresinde bardaklar vardır,yıldızlardan çoktur. Kıyamet gününün de ümmetim ondan içerler.

Nakledilir ki,Peygamberimiz(SAM) şöyle dedi:Mahşer yerinde her peygamberin bir havuzu vardır. Ümmetleri ondan içerler. Benim havuzumun büyüklüğü bir aylık yoldur. Suyunun rengi sütten aktır,râyihası miskten daha güzel ve baldan da tatlıdır. Benim ümmetlerime ondan su veririm, içerler.

Sahabeler dediler ki;Ya Rasulallah nişanlar nedir? Peygamberimiz(SAM),elleriniz ve ayaklarınız abdest suyundan ak olur,ondan belli olursunuz,dedi. Benim minberimde o havuzun üzerinde olur. Havuz ise,Arasat yerindedir. Kevser cennettedir. Oradan çıkıp akar ve Arasat yerinde havuza dökülür.[431] Ve "Havuzda öncünüzüm."buyurmaktadır.[432]

Yukarıda zikrettiğimiz Kevser suresindeki âyette,lugattaki esas mefhumu mülâhaza olunur ve ihsan edildiği haber verilen şeyinde hayırlı güzel bir şey olması lazım geleceği,bahusus ifa edenin Allah taâla olması ve bunun ifası şânı azametle beyan buyurulması,kelâmı rabbanide kevser namiyle yâdolunmasından da bunun hakikaten Allah Taâlanın da sabit,ebedi ve nâmütenahi bir kesret ifade ettiği de düşünülürse bundan ilk anlaşılacak açık mefhum "Hayrı Kesir" yani pek çok hayır demek olacağından şüphe edilmez,ancak bunun mâsadak itibariyle ne olduğuna ve lisanı dinde daha hususi bir mânanın olup olmadığına gelince bu hususta müfessirinin türlü beyanatına tesadüf olunur ki tahrir (araştırma) de yirmi altı kavle kadar[433] sayılmıştır.

Bunlar içinde en maruf olanları: (kısa olarak) Birincisi:Birçok tefsirlerde selef ve halefçe meşhur

ve müstefiz mâna kevser,cennette bir nehrin ismi mahsusu olmasıdır. (Rivayet edilen hadisler mucibince) Meşhur (olan) havz,mahşerdedir. Bazıları mizandan ve sırattan evveldir,demişler,diğer bazıları da onlardan sonra cennetin kapısına yakın ve ümmeti Muhammedden ehli cennetin aralarındaki hukuku helallaşmak için habsolacakları yerde olduğunu söylemişlerdir. Âlûsi derki;buna göre havz,tebdil olunacak arzda demek olur. Kadı Zekeriya,Peygamber (SAM) hazretlerinin biri sırattan evvel,biride sırattan sonra olmak üzere iki havz olup ikisine de kevser denildiğini nakleylemekle beraber [434] ,sahihi havzın sırattan sonra ve kevserin cennette olduğunu ve onun munsabbı (döküldüğü yer)olduğu için havzada kevser denilmiş bulunduğunu söylemiştir. Ve yine Âlûsinin beyanına göre denilmiştir ki;Bu havz mânasına kevser,aleyhissâlâtu vesselâmın zikrolunan nehir gibi havassından değildir,belki sair Enbiya Aleyhimüsselâtu Vesselam Hazeratının da havuzları vardır.Ümmetlerinin mü'minleri ona vürud edecek (varacak)lerdir. Nitekim Tirmizi hadisinde :"Her peygamberin bir havzı vardır ve hep onlar hangisinin vâridesi (varanı) daha çok diye tebahi eder (övünür) ler,ve ben muhakkak onların en çok vâridelisi olacağımı umarım."buyurmuştur.[435]

İkincisi:İkrime'den mervi olduğu üzere şerefi nübüvvettir,zira nübüvvet dâreynin hayırlarını hem dünya hem din saadetini müstelzim umumi riyaseti câmi' ve binaenaleyh ibtidâen(başlangıç olarak) atâ-i rahmani hem de intihâen.(sonuç olarak) Atâ-i Rahimiyi (Allahın rahmetinin hediye,ihsan ve ikramını)hâiz hayrı kesirdir. Râzinin tafsil ettiği vechile,çünki rububiyetten sonra ikinci mertebededir.

Üçüncüsü:Ümmetinin ulemasıdır,hakikaten ilmen ve ahlaken verese-i enbiya olan ulema hayrı kesirdir,o vahiy menbaından feyz alarak, Rasulullahın zikrini ihya,dinin âsârını,şer'u hulkunun meâlimini neşr için ümmete hayru fazilet talim etmek itibariyle cennette rıdvan menbaından akan kevser nehrine benzerler. Buda Râzi'nin dediği gibi;bu ümmetin alimleri kıyamet gününde kendi tabileriyle toplanıp Rasulullahın yanına gittiklerinde her bir alimin binlerce tabisi olduğu halde diğer peygamberlerden birisinin tabilerinden çok olur.

Dördüncüsü:Etba ve eşyasının kesretidir. Allah Taâla ona o kadar çok hayırlı ashab ve etba ihsan buyurmuştur ki;sûre-i Vakıâ-da da geçtiği üzere,ehli cennetin nısfından ziyadesi onun ümmetinden olacağı sahih hadislerle va'du tebşir olunmuştur.

Beşincisi:Hz.Peygamberin evlatlarının kesretidir. Bu sûrenin nüzulü Aleyhissalâtu Vesselâmın oğlunun vefatı üzerine ona ebter diye şematet etmiye kalkışan düşmanlarını red için olması sebebiyle bilhassa bu mâna ile tebşir dahi pek mütenasibtir,yani düşmanların zannettiği gibi senin oğullarının lihikmetin vefatıyla neslin kesilecek değil,bilakis sana mürûru zaman ile kesilip tükenmiyecek pek çok çok nesil vereceğiz demek olur ki,hakikaten de öyle olmuştur.

Fakat bütün bu mânalar söylenmekle beraber müfessirlerin çoğu"Hayrı kesir" mânasında ısrar etmişlerdir.Çünki asıl lugaten mefhum olan en şümullü mâna odur.[436]

Bütün bu kavillerle beraber bizde İbni Abbasdan mervi olan şu hadise istinaden:"O,cennetde nehirdir.","Cennetteki nehir,Allah Taâlanın ona atâ buyurduğu hayırdandır."ifadesiyle,onun cennette bir havuz olup,her yönüyle mahzâ hayır,hayrı kesir yani kendisinde bir çok menfaatlar bulunan nehirdir,deriz.

Alimler;Allahın dininden dönen yahut dinde Allahın razı olmadığı ve izin vermediği herhangi bir şey ihdas ve icad eden herkes havuzun başından kovulup uzaklaştırılacaklardan olacaklardır,dediler.

Yine alimler;havuz başından en sert ve en haşin şekilde kovulacak olanlarda çeşitli fırkalarıyla hariciler,sapıklığı açık seçik olan rafiziler ve hevesatlarına uyan mu'tezileler gibi bütün sınıflarıyla ehli sünnet vel cemaat mezhebine muhalif olup yollarını ayıranlardır. İşte bunların hepsi (doğru yollarını) değiştirenlerdir,dediler.[437]

Mu'tezileden çoğu ise bunun âyet ile sabit olmayıp,"İnnâ a'teyna kel kevser"de ihtilaf olduğunu söylemekte.[438] Ve:"Sizden hiçbir kimse yoktur ki,oraya girmesin."âyetinden kastedilenlerin kâfirler olduğu da söylenmektedir. Bu âyet şöyle tefsir ediliyor:"Vâriduha" daki vüruddan maksat,girmek ve ebedi olarak kalmaktır. Yani kâfirler ebedi olarak cehennemde kalacaklardır. Çoğunluk,hasrı ifade edeceği gibi bu âyetteki vürud kelimesinin umumi olarak mütalaa edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.[439]

d- R Ü ' Y E T U L L A H

-a-Kabul etmeyenlerin aklî delilleri :

Allah Taâlanın görülebilmesi için zaruri olarak görenin karşısında,bir yönde,cevher veya âraz olarak mevcut olması,onunla gören arasında bir mesafenin bulunması ve görülenden gelen ışınların görenin gözüne ulaşması lazım gelir. Ayrıca Allahın görülebilmesi için sınırlı ve sonlu olması icab eder. Bütün bu gibi hususlardan münezzeh olan Allah ahirette baştaki gözle ve bilinen şekilde görülebilir olmaktan münezzeh ve mukaddestir,böyle bir rü'yet Allah için müstahildir.

Allahı görmek mümkün olsa,duyu organları sağlıklı olan herkesin dünya ve ahirette onu görmeleri gerekir. Aksi takdirde görülebilir nitelikteki bir varlığı,görmeye engel olan hiçbir şey bulunmadığı halde görme özelliğine tam olarak sahib bulunan bir gözle görülmesi icab eder. Bu,önümüzde koca bir dağ bulunduğu halde onu görmemek gibi bir şey olur. Dünyada Allahı göremeyen gözler,ahirettede onu göremezler.

b-Nakli Delilleri :

Kur'an-da:"Gözler O'nu idrâk edemezler,fakat O gözleri idrâk eder."[440] buyurulmuştur. Gözlerin onu idrâk etmemesi,görememesi mânasınadır. Yani:"Ben o kadar yüce bir varlığım ki,insan gözü beni idrâk edemez,göremez." Kendisini medih makamında söylemiştir. Gözlerin Allahı görememesi Allah için bir kemâl,gözlerin onu görmesi ise kusur halidir. Ve Allah bu gibi kusurlardan münezzeh ve mukaddestir.[441]

Bu hususta Keşşaf tefsiri sahibi Zemahşeri şöyle demekte:"Göz;bakma hassesinde

(duygusunda ve özelliğinde) Allahın terkib ettiği latif (ince) bir cevherdir ki;görünen alemi idrâk eder,görür. Yani göz Cenâb-ı Hakka taalluk edip,onu göremez. Çünki Allah zatı hususunda görülmekten yüce ve mukaddestir. Oysa göz karşısında olan cisim ve heyet (şekil) gibi şeyleri görür.”[442]

Cenâb-ı Hak Hazreti Musaya:”Len terânî”-Beni göremezsin-[443]demiştir. İstikbale delalet edip,şu anda görmen imkânsız olduğu gibi gelecekte de yani ebediyyen beni göremezsin,[444] demektedir. Bu Ulül Azim bir peygamber hakkında böyle olursa,diğerleri için elbetteki daha geçerli olmuş olur.

2- Rü’yetullahı kabul edenlerin Delilleri :

a-Akli Delilleri : Vücud Allah ile diğer varlıklar arasında müşterek olan bir sıfattır. Öbür varlıklar sırf vücud sıfatına sahib oldukları için görüldükleri gibi,aynı sıfata sahib olan Allahın görülmesi de imkânsız ve müstahil değildir. Ancak dünyada onu görmeye engel olan bazı hususlar vardır. Ahirette bu engeller kalkınca Allahı görmek mümkün olacaktır. Eskiden çıplak gözle görülemiyen hücre ve mikrob gibi çok küçük varlıklar,zamanla bir takım aletlerle görülebilir hale gelmiştir. Eskiden görülmeleri imkânsız sayılan ve hatta var oldukları bile bilinmeyen nice varlıklar bugün görülebilir duruma gelmiştir. Dünyada görülmeyen Allahın ahirette görülebileceğini kabul etmek prensip olarak akla ve mantığa aykırı değildir.

Hz. Musa Allaha:”Bana kendini göster.”[445] demişti. Allahın görülmesi imkânsız ve onun şânına yakışmayan bir kusur olsaydı,Hz. Musanın imkânsız,saçma ve Allah hakkında kusur olan bir şeyi ondan istemiş olması gerekirdi ki;buda asla düşünülemez ve muhaldir.[446]

Cenâb-ı Hakkın”Beni göremezsin”kelâmındaki –Len- kelimesi,”Ebedi olarak” mânasını ifade ettiği gibi,”Belli bir vakitte mânasını da ifade eder. Nitekim kâfirler hakkında Kur’an-ı Kerimde:”Önceden elleriyle yaptıkları günah sebebiyle onlar ölümü asla temenni edemezler.”[447] buyurmuştur. Bu âyeti kerimede –Len- kelimesi Lâ-i Nefiy mânasında kullanıldığından belli bir vakit ifade etmektedir. Halbuki onlar ahirette ölümü temenni edeceklerdir. Cenâb-ı hak şöyle buyurur.”Çağırırlar;Ey Mâlik.Rabbın bizi öldürsün. Malik de(Cehennemdeki görevli melek de):Siz,kalacaksınız,der.”[448] Burada bilinir ki,-Len- kelimesi ebedilik için değildir.

Yine Hazreti Meryemden hikâye olarak Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:”Ben,Rahmana bir oruç adadım,onun için bugün hiç kimseye asla söz söylemeyeceğim.”[449] Burada –len- kelimesi ebedi mânasını gerektirmez.[450]

Zikredildiği üzere;Musa Aleyhisselam mezkur isteğinden dolayı suçlanmamış,buna karşılık:”Beni göremiyeceksin;fakat,şu dağa bak;eğer yerinde durursa beni görürsün.”demiştir. Bu ifadede,rü’yetin vukuû için ikinci bir delil niteliği taşır. Her ne kadar Allah Taâla,Musa(AS) ın isteğine karşı:”beni göremiyeceksin.”demişsede,müteâkib ibarede rü’yetin vukuûnu,vukuû mümkin olan bir işe ta’lik etmiş(bağlamış) ve”Eğer dağ yerinde durursa beni göreceksin.”demiştir. Dağın yerinde durması mümkin olan bir iştir ve nitekim Allah Taâlanın

dağda tecelli etmesinden önce yerinde duruyordu. Binaenaleyh,rü'yetin imkânsız olmayan bir şeye muallak olması,rü'yetinde imkânsız bir şey olmadığına delalet eder.[451]

b-Nakli Deliller : Hadiste:"Şüphe yok ki bulutsuz bir gecede,dolunay halinde ayı gördüğünüz gibi Rabbınızı da göreceksiniz."[452]buyurulmuştur. Bu ve benzeri hadisler ahirette Allahın görüleceğine açık ve seçik bir şekilde delalet etmektedir. Ayrıca Kaderiyye,cehmiye,Mu'tezile gibi rü'yetullahı kabul etmeyen mezhebler çıkmadan evvel ahirette Allahın görülmesi konusunda müslümanlar arasında ihtilaf yoktu,icma vardı.[453]

Ehli bid'anın Kur'andaki:"O gün Rablarına bakan ve ışıl ışıl parlayan yüzler vardır."[454] âyetindeki"Rabbına bakan yüzler" tabirini;"Rabbinin nimetine ve ihsanına bakan gözler"şeklinde te'vil etmişlerdir.-Tekellüflü,zoraki ve zorlamalı bir te'vil olarak- Rü'yetin mümkin olmayıp "Gözler onu idrâk edemez." Sözünü ehli sünnet:"Gözler Onun künhünü idrâk edemez,varlığını ihata edemez."tarzında açıklamışlardır.[455]

Çantay ise bu âyetin tefsirinde şöyle der:"Mü'minler Cenâb-ı Hakkı görecekler,Kâfirler:"Et-Tatfif"(Mutaffifin) sûresinin 15.âyeti mûcibince (ki,Hayır (inanmazlar) Şüphesiz ki onlar o gün Rableri (ni görmek) den kat'iyyen mahrumdurlar.)-Hüseyin bin Fadl-ında dediği gibi;Dünyada Tevhidden mahrum olanlar ahirette de rü'yetten mahrum olurlar.- bundan mahrum kalacaklardır. "Erbâb-ı Bid'atten" Mu'tezile,Havâric fırkalarıyla Mürcieden bazıları:"Cenâb-ı Hakkı onun kullarından hiçbiri göremez. Onu görmek aklen imkânsızdır."dediler. Bu,apaçık bir hatadır ve çirkin bir cehalettir. Çünki gerek Kur'an-ı Kerimin,gerek Sünneti Seniyyenin,gerek Ashâbı Kirâmın,gerek bunlardan sonra gelen bütün eslafın hep birbirine uygun ve muzahir delilleri Cenâb-ı Hakkı görmeyi isbat etmişlerdir. Ashabı kiramdan tam yirmisi bunun vaki' olacağını rivayet etmiştir. Kur'anın bu babtaki âyetleri meşhurdur. Erbâbı dalâlın itirazlarına karşıda kuvvetli cevablar verilmiştir. Mezahibi hakka göre rü'yet,Cenâbı Hakkın kullarında yarattığı bir kuvvettir. Bunda ne ziya-ların ittisali (ışık ve görüntülerin birleşmesi),ne görünecek olanın karşıya gelmesi,nede başka bir şey şart değildir."(Beyzavi-Hazin-Medarik)

Rü'yeti Bâri hakkında vârid olan bir hadiste,Cerir bin Abdullahtan şöyle rivayet edilmiştir:"Biz Rasulullahın(SAM) yanında idik,ayın ondördüncü gecesi idi. Rasulullah (SAM) ona bakarak buyurdu ki:"Siz birbirinizle itişmeyerek (rahat rahat)şu ayı nasıl görüyorsanız muhakkak rabbinizi de (öylece izdihamsız) ayân beyan göreceksiniz."[456]

İmam-ı Âzam"El-Vasiyye"adlı kitabında şöyle diyor:"Cennet ehli için keyfiyetsiz,cihetsiz,teşbihsiz olarak Allaha kavuşmak haktır." Bunun mânası şudur:Karşılıklı olmaktan,cihetten,keyfiyetten ve heyetten beri olduğu halde göze tam görünecek şekilde Allaha bakmak olayı gerçekleşecektir.(meydana gelecektir.) Bu,ilim sıfatı üzerine zâid bir iştir. Zira, bizler baş gözümüz ile aya (Bedire) baktığımız zaman,sonrada gözümüzü kapattığımız zaman her iki halde de bize ayın durumu görünür;fakat gözümüz açıkken görmemiz daha mükemmel ve daha tam olur.[457]

Buna bir çok temsillerde tatbik edilebileceği gibi,Hamdi Yazır şöyle açıklamaktadır:"Gözümle

karşımda bir minare görüyorum,ne gözüm minareye kadar gitmiş ve ne minare gelip gözüme girmiştir. Bununla beraber benim gördüğüm yalnız minareden akseden ziyanın (ışığın) ihtiva ettiği ve küçücük gözüme ta'neylediği hurda minare resminden ibarette değildir. Ben gözümdeki minare resmini değil,uzakta büyük minarenin kendisini görüyorum ve gözümü yumduğum zamanda onu bende değil,olduğu yerde idrâk ediyorum. Hatta dikkat olunursa vasıta-i rü'yet telakki edilen ziya bile bana,benim gözüme telakisi (ulaşması) ânında ziya oluyor ve o zaman parlıyor ve rü'yet dediğim hadisede o zaman vaki' oluyor. Ve o anda ben yerindeki minareyi idrâk ediyorum,bu nasıl olabiliyor? İşte bu idrâki hariç emrinin sırrı künhü akılların havsala-i idrâkinden hariçtir. Ve bütün fenler ve felsefeler bunu ihata edebilmekten uzak kalmış ve feylesoflar bu noktada ya hayret veya safsatadan başka bir şey yapamamıştır. Maamafih bu bir emri vaki'dir. Ve benim minareyi gördüğüm bir hakikattır. Allah Taâla bunu yapmış ve yapmaktadır. Ve akılların idrâk edemediği bu hakikatın künhü mahiyetini idrâk ve ihata edemezken o basarları idrâk ve ihata eder. Ve aynı hakikat bütün müdrekâtta böyledir.[458]

Şerhi Mevâkıfta Rü'yetin şartı olarak altı işte zikredilmektedir.

Kur'an-ı Kerimde Cenâb-ı Hak:"Cennette nefislerin hoşuna gittiği ve gözlerin lezzet duyduğu şeyler vardır.[459] buyurarak her nevi lezzetin bulunduğunu haber vermektedir. Oysa efendisiyle iftihar duyan ve onun himayesinde olan bir kölenin en büyük nimeti efendisiyle müşerref olmasıdır. Binaenaleyh cennetinde en büyük nimeti başta rü'yetullahtır. Buda var olan bir zâtı kerimi müşahede edip,onunla müşerref olmaktır.

Her var ve mevcud olan şey,muhakkak görülür veya görülmesi câiz,mümkin ve vaki'dir,öyle olunca Hâlıkı Zülcelâlde Vacibul Vücud olarak vardır,varlığı ezeli ve ebedidir.

Fâni olan varlıklar görülebildiğine göre,varlığı vacib olan şeyinki,Cenâb-ı Hakkın görülmesi evlâ bittarik olur.

Görülmesinin ahiretteki cevaz ve vukuu keyfiyetini beyan eden delilleri öğrenmiş bulunuyoruz.[460]

Hadîste geldiği gibi: "Cennet'te bir dakika rü'yet-i cemal-i İlahî, bütün Cennet lezaizine faiktir."[461]

"İman ve muhabbetullahın neticesi: Ehl-i keşif ve tahkikin ittifakıyla; dünyanın bin sene hayat-ı mes'udanesi, bir saatine değmeyen Cennet hayatı ve Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat müşahedesine değmeyen bir kudsî, münezzeh cemal ve kemal sahibi olan Zât-ı Zülcelal'in müşahedesi, rü'yetidir..."[462]

"Erkân-ı imaniyenin herbirinin ayrı ayrı pek çok belki hadsiz meyveleri olduğu gibi, mecmuunun birden çok meyvelerinden bir meyvesi, koca Cennet ve biri de saadet-i ebediye ve biri de belki en tatlısı da rü'yet-i İlahiyedir."[463]

Elhasıl:Cenâb-ı Hakkın göze tamamen görünmesi aklen caiz,naklen ahirette görülmesi (kitap ve sünnetle sabit olup) vaciptir. Cenâb-ı Hak;herhangi bir mekân,cihet,görenin karşısında,ışığa bitişik veya görenle Allah arasında bir mesafe olmaksızın görülür. Olmayanın yani ğâib olanın

hazır olana kıyaslanması ise fasittir.[464]

Sıratı müstakim olan ehli sünnet vel cemaat rü'yeti kabul edip,hak olduğuna,aklen ve naklen inanırlar.

Mü'minlerin Cenâb-ı Hakkı göreceklerine dair şu âyet delalet etmektedir:"Hayır (inanmazlar),şüphesiz ki onlar o gün Rableri (ni görmek) den katiyyen mahrumdurlar."[465] Yani Cenâb-ı Hakkın ğazab halinde görünmemesi,rıza halinde mü'minlere görüneceğine delalet etmektedir.[466] Çünki eğer öyle olmasaydı tahsisi bir şey ifade etmezdi.[467] Aralarında fark olmazdı. Mefhumu muhaliften de görüleceği anlaşılmış olmaktadır. Yani şimdi gece değildir,sözünün ters orantısı olan mefhumu muhalifi;-şimdi gündüzdür,anlamı anlaşılır.

Mu'tezile,Havariç,Rafizilerden Zeydiyye,Cehmiyye ve Mürcienin çoğunluğu şu inançdadır:Allahın görülmesi imkânsızdır. Onun zâtı görülmez ancak,Mu'tezileden Dırar b. Amr ayrı görüşün sahibidir. O şu kanaattadır:Allahın görülmesi imkânsız değildir.

Hubbiyye,Keramiyye,Mücessime ise şu itikadı benimsemişlerdir:Allah diğer yaratıkların görüldüğü gibi görülür.[468]

Bu durumda acaba Mu'tezile Allah görülmez demekle apaçık cesaretini izhar etmiyor mu? Şöyle ki;Musa (AS) Cenâb-ı Haktan rü'yet istediğinde onun bir cihette olmadığını ve tecelli ettiğinde de bir yön ve cihetten tecelli etmediğini bilmiyor muydu? Peygamberin,Allahın bir cihette olmasının imkânsızlığını idrâk etmesine rağmen,bir yönde bulunmayan şeyin görülemiyeceğini bilemediğini ileri sürmekte bir küfürdür?[469]

Acaba Mu'tezile bunu savunmakla görülmemesini değil,görmemeyi mi temenni etmektedir? Rü'yet lutfunun ihsanından daha büyük bir memnuniyet ve ihsan sebebi olabilir mi? Madem cennet ve onda verilecek olan herşey insanın memnuniyeti içindir,rü'yetten daha memnun edici başka ne olabilir?

Eğer rü'yet muhal olsaydı şöyle bir âyetle ifade edilirdi:"Onlar (âyetlerimizi yalan sayanlar) deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremiyeceklerdir."[470] buyurmakla,devenin iğne deliğine girmesinin muhal olduğunu söylemekle,onlarında asla cennete giremiyeceklerini murad etmektedir. Oysa dağın durması böyle bir muhaliyeti gerektirmemektedir. Birde Hansa adındaki bir şair,kardeşiyle harbeden kimsenin barışmalarının imkânsızlığını bildirmek üzere şöyle söylemekte:Gözün beyazı siyahına dönmeyinceye kadar kavim sulhetmez."[471] Yani gözün beyazının siyaha dönüşmesi nasıl imkânsızsa öylede onların barışmaları da öyle imkânsızdır. Âyette ise Cenâb-ı Hak kelâmını muhal olmayan bir şey ile (dağın durması) beraber zikretti ki buda rü'yetin vukuûnu isbat eder.[472]

3-Melekler,Cinler ve Kadınlar görecekler midir ?

Bu husustaki görüşler ise şunlardır:İbni Cemaâ-nın Cem'ul Cevâmi' şerhinde,El İbane an Usuliddiyane-adlı kitaptan naklen,ehli sünnet ve cemaatın imamı olan Eş'arinin şu sözünü

zikretmektedir:”Melekler Allahı görecekler.” Beyhaki ise-Kitabur Rü’yet-te buna uyarak kabul etti. Müteahirinden:Hafız Allame ibni Kayyım,Celâlul Belkini ve en râcih (üstün,geçerli) görüş,Celâleddin Suyûti ki;bunun”Şeksiz” olduğunu söylemiştir. Yine Belkiniden naklen,mü’min olan cinlerde göreceklerdir.

Kadınlar hakkında ise;İbni Kesir bunu –Evâhir-i Tarih-inde zikretmiştir ki bunlar:1-Kadınlar görmezler. Çünki Kur’an-da Allah:”Çadırlar içinde ehli perde (gözlerini sadece zevcelerine hasretmiş.Beyzavi-Medârik) huriler (gözünün beyazı çok beyaz karası da çok kara kadın) vardır.”[473] âyetini delil göstermektedirler.

2-Kadınlar görürler. Bunlar rü’yet hakkında umum âyetlerde vârid olan (gelen) âyetleri nazara almaktadırlar. Ve oda zahirdir.

3-Onlar görürler. Cenâb-ı Hakkın mezkur günlerde ehli cennete umumi bir tecelli ile göründüğünde,dünyada bayram günlerindeki gibi görürler. Dâr-ı Kutninin rivayet ettiği hadis olduğu gibi..

Ehli sünnet ise;Allah gördüğü gibi,görülürde,demektedir.

Ebi Huzeyl Allah ise;Allah görmez ve görülmez,demektedir.

Neccariye ise;Rü’yet haktır,lâkin kalb iledir,demekte.

Mu’tezile ise;Allah görür,fakat görülmez ,demektedir.

Kerramiye ise;Allah ahirette cisim olarak görülür,demektedir.

“Ahkâmul Mercan” kitabı,İbni Abdisselâmın”Kavâidüs Suğra” kitabından naklen şunları kaydeder:”Allahı görmek insanlara mahsustur. Melekler ve cinler Allahı göremiyeceklerdir.”[474]

Şeyhul İslâm İbrahim Beycuri ise bu hususta şöyle der:”Cinlerin mü’minleri de diğer mü’minlerle beraber “Mevkıf”ta Allahı görürler,bu kesindir. Cennette görmeler ise;kuvvetle muhtemeldir. Allahı akıl sahiblerinden başkası mesela hayvanlar göremezler. Cennet ehli,Cuma ve bayram günleri görürler. Mü’minlerin havâssı ise,her sabah ve akşam Rablerini göreceklerdir.[475]

“Allahı görme”meselesini ehli sünnet üç yönden incelemektedir:

1-Allahı ahirette görmek.

2-Allahı rüyada görmek.

3-Allahı dünyada görmek.

1-Allahı ahirette görmek : Mezkur olmakla beraber şu kadar deriz ki,şeksiz şüphesiz mü’minler

Allahı ahirette görecek,kâfirler ise bundan mahrum kalacaktır.

Fatih-in hocası Hızır Bey şöyle der:”Mü’minlerin baş gözleriyle Allahı görmeleri vuku’ bulacaktır. Fakat,kör olanlar (kâfirler) onu göremezler.”[476]

Ebu Hureyreden mervi bir hadiste,Bazı kimseler hazreti peygambere:Ya Rasulallah;kıyamet gününde Rabbimizi görür müyüz?diye sordular:Hz.Peygamber:Bedir gecesi ayı görmek için itişip kakışır,birbirinize zarar verir misiniz?dedi. Hayır ya Rasulallah diye cevab verdiler. Hz.Peygamber tekrar,önünde bulut yok iken güneşi görmek için birbirinize zarar verir misiniz?diye sordu. Onlar yine hayır,ya Rasulallah,dediler. Hz.Peygamber şöyle buyurdu:İşte (bedir gecesi ayı ve bulutsuz günde güneşi rahatça) gördüğünüz gibi rabbinizi göreceksiniz.”[477]

Mezkur hadis,ahirette sıkışmadan Allahı görme hakkındaki,En-Nesâ-i dışında,Kütübü Sittenin beş meşhur kitabı tarafından nakledilen hadisin sıhhatı hakkında herhangi bir tereddüd vâki olmamıştır. Naklettiği hadisleri kendine has tabirlerle değerlendirmek yönünden şöhret kazanmış olan et-Tirmizi,Cerir ibni Abdillahın mezkur hadisi hakkında:”Bu,Hasen sahih bir hadistir,demiştir.[478] Yani rü’yeti isbat eden mütevatiri manevi derecesine ulaşan yirmiden fazla sahabeden rivayet edilmektedir.[479]

Bu hususta İbni Kayyımı Cevzinin kitabında rü’yetin caiz olup,hadislerinde mütevatir olarak zikredilerek sahabilerin adları verilmektedir, onlarda şunlardır:Ebu Bekr es Sıddık,Ebu Hureyre,Ebu Said el Hudri,Cerir ibni Abdillah el Beceli,Süheyb ibni Sinan,Abdullah ibni Mesud,Ali ibni Ebi Talib,Ebu MuselEş’ari,Adiy ibni Hâtim,et-Tâ-i,Enes ibni Mâlik,Bureyde ibni Husayb,Ebu Râzin,Cabir ibni Abdillah,Ebu Umâme el Bâhili,Zeyd ibni Sabit,Ammar ibni Yasir,Âişe ümmül Mü’minin,Abdullah ibni Ömer,Umâre ibni Ruvaybe,Selman el Fârisi,Huzeyfe ibnul Yemân,Abdullah ibni Abbas,Abdullah ibni Amribnil Âs(Hadisi mevkuftur.),Ubeyy ibni Ka’b,Ka’b ibni Ucra,Fuzale ibni Ubeyd (Hadisi mevkuftur),ve ismi zikredilmeyen bir sahabi...[480] olarak bunlarca rivayet edilmiştir.

2-Allahı Rüyada Görmek : İnsanın rüyasında Allahı görme konusu da ehli sünnet vel cemaatın tümü,bir olabilir,ama Allahı nasıllıktan ve cihetten uzak olarak görmek şartıyla görüşündedir. Eğer Allahı mekândan münezzeh olarak görülmezse,bu Allahı görmek değildir.[481]Şerhu Mevâkıf,İmam Âmididen şunları naklediyor:”Rüyada Allahı (C.C) görmek caiz midir,meselesinde;bir kısım alimler,caizdir;bir kısmı da caiz değildir,kanaatindedirler. Bu meselede doğru olan;rüyada Allahı görmeye mani bir şey yoktur. Fakat bu görme,hakiki bir görüş değildir.[482]

Sadettin Taftazani ise Şerhu Akâid de şöyle der:Rüyada Allahı (C.C) görmek,selefin bir çoklarından hikaye edilmiştir. Rüyada Allahı görüş bir çeşit müşahededir ki,kalb ile olur gözle değil.”Buna haşiye yazan Ramazan Efendi ise,şöyle der:”İmam-ı Âzam,Ebu Yezid,Hamzatül Kâri,sahabenin büyüklerinden Hz.Ömer (RA) rablerini rüyada gördüklerini nakletmişlerdir.[483]

Abdullatif el Harputi ise”Tenkihul Kelâm fi Akâidi Ehli İslâm”kitabında ulemanın bu husustaki

görüşlerini şöyle nakleder:Uykuda Allahı (C.C) görmek meselesinde ehli sünnet alimleri arasında ihtilaf varsa da;”Rabbimi en güzel surette gördüm.”,rüyanın en hayırlısı,kulun rabbini görmesi veya peygamberini görmesi,yahut müslüman olan ana babasını görmesidir.”hadisi şeriflerine,sahabe,tabiun ve din imamlarından nakledilenlere binaen ehli sünnet alimlerinin büyüklerinden İmam-ı Âmidi,rüyada Allahın (C.C) görülebileceğine hükmetmiştir. İmamı Âzamın (RA) doksandokuz kere rüyasında Rabbini görüp yüzüncü kere:”Ya Rabbi kulların azabtan nasıl kurtulacak?”diye sorduğu hikâyesi meşhurdur. İmamı Ahmed bin Hanbelde Rabbini rüyada görmüş,Rabbine yaklaşmanın yolunu sormuş,”Kur’an okumak”olduğu cevabını almıştır.[484]

Kurrâ-i Seb’dan Hamza ve Muhammed b. Ali Tirmizi gibi daha bir çok zevattan,rüyada Allahı gördükleri rivayet olunmuştur.

Rüya tabircilerinden İmamı Muhammed ibnu Sirin-de:”Rüyada Rabbini gören kimsenin rüyası,onun cennete gireceği şeklinde tabir olunur,demiştir.”[485]

Fıkıh kitablarından olan Bezzaziye de şu açıklama vardır.Rüyada Allahı (C.C) görmeyi,rüknül İslâm ve mutasavvıflar caiz görürler.

Ekseri Meşayih ile Semerkand ve Buharanın ekseri muhakkik (tahkik ve araştırmacı) alimleri ise caiz görmezler,hatta İmamı Maturidi;Rüyada Allahı gördüğü iddiasında bulunan,puta tapandan daha şerlidir. Zira,rüyada görülenler hayal ve misallerdir. Allahu Taâla (C.C) ise bunlardan münezzehtir.”der.[486]

Tarikatı Muhammediye Şerhi”Berika”da büyük bilgin Hâdimi,ihtilafları beyan ettikten sonra,İmam Maturidinin kavlini,bazı alimlerin tevil ettiğini yazmakta,aynı kitabın Şârihi Receb Efendi ise:”Bu hususta susmak en güzeldir.”der.[487]

Elhasıl:Cenâb-ı Hakkı rüyada görmek caizdir fakat bu görülme,bir mekânda,bir yönde ve ışık yardımı ile olmadan görülür ve görenle,görülen Allah taâla arasında bir mesafede bahis konusu değildir.[488]

3-Allahı Dünyada Görmek : Bu hususta Seyyid Şerif Cürcani,İmam Âmidinin şu açıklamasını nakleder:”Bizim devrimizdeki bütün imamlar,dünya ve ahirette Allahın (C.C) görülmesinin aklen caiz olduğunda müttefiktirler. Fakat,dünyada Allahın görülmesinin sem’an (yani âyet ve hadislere göre) caiz olup olmamasında ihtilaf ettiler. Bir kısmı bunun caiz olacağı,bir kısmı da caiz olmıyacağı kanaatine vardılar.[489]

İbni Abbas (RA) şöyle demiştir:”Allah dünyada görülür.Ama bu kerem ve lutuf olarak değil,korkutma ve zorlama görülmesi şeklinde cereyan eder. O şöyle diyordu:Hazreti Peygamber (SAM) Allahı mi’raç gecesinde görmüştür. Öte yandan Hazreti Âişe,Allah dünyada görülmez buyurmuş,Peygamber (SAM) onu mi’raç gecesi görmedi,demiştir. Hz. Âişe Rasulü Ekremden (SAM) şu hadisi rivayet etmiştir:”Ben mi’raç gecesinde Allahı görmedim.”[490]

Hz. Abbas Hz. Âişeye şu ayeti delil getirince:”Andolsun ki,o Rabbinin en büyük âyetlerinden bir

kısmını görmüştür.”[491],Hz. Âişe cevaben onun Cebrail olduğunu söylemiştir.

Şiddeti zuhurundan gizlenmiş olan Kadiri Zülcelâl,yani her zerrede vahdaniyetine birer delil olması hasebiyle,Cenâb-ı Hak her bir varlıkta görülmektedir.Bu nâkıs olan insan Cenâb-ı Hakkın zâtını anlamak ve mahiyetini bilmekten âcizdir. Buna bir misal verecek olursak;Bir insanın mağarada büyüyüp hiç ışık yüzü görmediğini ve kendisini bir gün sabahın erken saatlerinde ve daha güneş doğmadan dünya yüzüne çıkarıldığını farzediniz. Her tarafı dolduran ışıktan derhal gözleri kamaşan bu şahsa bu ışığın bir güneşten geldiği söylense,o adam güneşi ziyadesiyle merak edecek ve onu tanımaya çalışacaktır. Şimdi bu adamın,hayalinde nasıl canlandırırsa canlandırsın güneşi katiyyen anlayamayacağı ve her defasında güneş yerine başka şeyler tahayyül edeceği aşikârdır. Çünki,güneşi etrafında gördüğü şeylere kıyas edeceğinden yapacağı her kıyas yanlış olacak ve isabet kaydetmiyecektir.

Güneşe inanmak o adam için imanın bir rüknü olsa o,güneşi her nasıl tasavvur ederse etsin,her halukârda şirke düşecektir. Onun yapacağı tek şey, bu ışığın bir güneşten geldiğine ve fakat o güneşin mahiyetini bilemiyeceğini idrâk etmektir. Zaten ondan istenen imanda bundan ibarettir.

Temsildeki adamın güneşi anlayamaması gibi,hem bir insanda kendi beden memleketini idare eden ve ruh denilen sultanın mahiyetini bilememektedir. Bizler bedenimizin ruhla kâim olduğunu,onun bu bedenden ayrılması halinde bu binanın yıkılacağını ve o sultanın göz penceresiyle bu alemi seyrettiğini,kulak cihazıyla sesler alemini temaşa ettiğini,dil terazisiyle bütün tatları tattığını ve hakezâ...bildiğimiz halde ruhun mahiyetini bilemiyoruz.Onun mahiyeti hakkında her ne söylesek,hilafı hakikat olacağı gibi ruhun zâtını her ne tarzda tahayyül veya tasavvur etsek onun hakkında yanlışlığa düşmüş olacağız.

“Cenâb-ı Hakka mevcudu meçhul ünvaniyle bakılırsa marufiyet şuâları bir derece tebarüz eder.”hakikatının işareti nevinden verdiğimiz bu misallerin dürbünüyle meseleyi ancak uzaktan uzağa temaşa etmemiz mümkün olabilmektedir.

İşte görmediği bir güneşin zâtını anlamaktan aciz ve kendi ruhunun mahiyetini bilmekten eli kısa olan insanın,zaman ve mekândan münezzeh umum alemlerin Halıkı Zülcelâli ve Maliki Zülkemâlini (haşa) zâtıyla anlamaya çalışması ne büyük bir dalâlet divaneliğidir ve insanı baş aşağı şirke yuvarlayan bir düşünce sapıklığıdır,kıyas ediniz.[492]

Kadı Iyaz Şifa-i Şerifte derki:Hz. Âişenin kavlincedir. İbni Mesuddan ve Ebu Hureyreden meşhur olanda budur. Bu vechile muhaddisin ve fukaha ve mütekelliminden bir cemaat dünyada rü’yetin imtinaîna kâil oldular. (Zira ahiretteki rü’yette ehli sünnetin ihtilafı yoktur.) İbni Abbasdan meşhur olan ise,Peygamberin Rabbını gözleriyle görmüş olmasıdır. Hatta rivayetlerin bazı tarafında –Hâkim-Nese-i-Taberani rivayetlerinde- Allah Taâla Musaya kelâm,İbrahime hullet,Muhammede rü’yet ile ihtisas buyurdu,demiştir. Eş’ari ve ashabından bir cemaatta Peygamberin Allah Taâlayı basarıyla ve baş gözüyle gördüğüne kâildir. Bazı Meşayihde göz ile rü’yette tevakkuf eylemiş,bu babta vazıh bir delil yoksa da caiz olduğunu söylemiştir. Kadı Iyaz derki:Evet,hiç şüphesiz hak olan budur. Allah Taâlanın dünyada görülmesi aklen caizdir,akılda ona muhal kılacak bir şey yoktur. Şeri’de de (şeriat ve dinde de) istihalesine (imkânsızlığına),imtinaına (engellenmesine) kati bir delil yoktur.[493]

Elhasıl:Görmekte yerin olması şart değildir. Mesela,görülen şeylerden gözle idrâk ettiğimiz herhangi bir durum,eğer kalb ile veya herhangi bir yön ile idrâk edersek,o takdirde,o şeyi gördük ve anladık deriz. Buda elbetteki doğrudur. Zira göz,bir mahal ve âlettir. Bu durum onun esasına olmayıp ancak hulul ettiği mahalle râcidir.

Belirli bir şeyi kalbimizle veya aklımızla idrâk edersek,o şeyi kalbimizle veya aklımızla bilmiş oluruz. Aynı şeyi kalbimizle veya herhangi bir cihetle veyahut gözlerimizle görmemizde bunun gibidir.

Herhangi bir şey akılda tahayyül edildiğinde görme işi mahalline ve taallük ettiği şeye önem vermeksizin,sadece mânanın hakikatını düşünür,şöyle ki;mesela bir dostumuzu veya yakından tanıdığımızı gördüğümüzü farzedelim. Daha sonra gözlerimizi kapatarak düşündüğümüz zaman,hemen hayal ve tasavvur yoluyla bu dostun sureti zihnimizde hazır olur.Fakat biz gözümüzü açtığımız zaman bir takım farkları idrâk ederiz. Bu farklar,esasında hayal olunana aykırı olarak başka bir sureti idrâk etmekten ileri gelmemektedir. Bilakis görünen suret hiçbir fark bulunmaksızın,tahayyül olunana uygun olup,aralarında hiçbir fark yoktur ancak bu ikinci hal tahayyül halinin tamamlayıcısı ve açıklayıcısı mahiyetindedir. Bu itibarla gözümüzü açtığımız zaman,bu dostun sureti bizim için daha açık,daha tam ve daha kâmil bir şekilde meydana çıkmaktadır. Görme yoluyla meydana gelen suretin bizatihi kendisi,hayal ile meydana gelen surete uygundur,o halde o tahayyül,bir derecesi ve onun arkasından da açıklık ve vuzuh bakımından daha tam olan başka bir derecesi bulunan bir idrâk çeşididir.Bu ikinci derece,tahayyülün tamamlayıcısı mahiyetinde olup hayale izafetle,işte bu tamamlama olayına görme ve bakma adı verilir.

Kezâ,bazı eşyayı bildiğimiz halde,bunları tahayyül etmeyiz. Bunlar yüce Allahın zâtı,sıfatları ve suretleri bulunmayan bütün hususlardır. Bunların kudret,ilim,sevgi,görme ve hayal gibi ne renkleri nede ölçüleri vardır. Bu sıfatların ne olduğunu bildiğimiz halde,bunları tahayyül etmeyiz. Esasında bunları bilmekte bir çeşit idrâktir. Böyle bir idrâkin ise,görmenin tahayyüle nisbeti derecesinde tamamlamayı arttıran bir vasfının bulunup bulunmadığına bakmamız lazımdır. Eğer böyle bir şey mümkün oluyorsa,tahayyüle izafetle buna rü'yet dediğimiz gibi,ilme izafetle bu açıklama ve tamamlamaya da rü'yet deriz. Bilindiği gibi,bir şeyin aydınlatılma ve açıklanmasındaki bu tamamlama ve kemâlin takdiri,ilim,kudret ve benzerleri,kezâ yüce Allahın zâtı ve sıfatları gibi tahayyül edilmesi imkânsız olmakla beraber,bilinen varlıklarda muhal değildir. Bilakis bizim,doğuştan gelen bir zorunlulukla,bu takdirin yüce Allahın zâtı ve sıfatları ve bilinen bütün bu kavramların zatları ile ilgili konularda ziyadesiyle açıklama ve aydınlatmayı gerektiren bir husus olduğunu idrâk etmemiz mümkündür.[494]

Herşeyden önce Cenâb-ı Hakka yön ve cihet isnad etmek muhaldir. Bu ancak insan için geçerli olabilir. Çünki mesela üst yön olması,bu alemin bu yerde olduğu gibi yaratılmasından dolayıdır.Alemin yaratılmasından önce üst ve alt diye bir şey yoktur. Çünki bunlar baş ve ayağa nisbetle meydana gelmişlerdir. O zamanda insan yoktu ki baş tarafı takib eden yöne üst ve mukabiline alt densin.

b-Bakmak ile İntizar arasında fark var mıdır ? : Bakmak ile intizar arasında fark olup,bakmak

intizar etmek mânasına değildir.[495] Farklarına gelince:

1-Ahiret intizar vakti değildir. Bekleme ve intizar vakti ancak varlık ve vuku bulma yeri olan dünyadır. Ancak ahiretteki korku ve ağlama,sızlanma vakti hariç. Bu hususta bazıları (Onlara vuku'u hak olan şey gösterilir ve böylece onun vaki olmasını beklerler."dediler.

2-Allah Taâlanın :"Nice yüzler vardır ki o gün;'(kıyamette güzelliğiyle parıldar.'[496] Kavli celilidir. Bu ise,sevabın vaki olmasıdır.

3-Allah Taâlanın:"(O yüzler)Rablerine bakarlar."[497] âyeti celilesidir. 'İlâ' harfi,bir şeyi beklemekte değil,bir şeye bakmayı ifade eden kelimede kullanılır.

4-Allah Taâlayı görmenin caiz olduğunu söylemek,mü'minlerin nimetlerden nâil oldukları şeyin büyüklüğünü ifade ve müjde yerine geçer. İntizar ise,nimetten değildir. Bununla beraber âyetin mânasını,hakikatinden başka cihete sarfetmek,Allahu Taâlanın emrine muhalif olarak hükmetmektedir. Öyle ise Allahu Taâlanın buyurduğu gibi kendisine benzemeyi ifade eden mânalarını nefyetmek üzere Allaha bakmakla âyeti tefsir etmek lazımdır.[498] gibi mukayeselerle karşılaşmış oluruz ki,cennet sıkıntı yeri olmadığını belki saadet yeri olduğunu oradaki nimetlerin meşakkatsiz hatta ağaç dahi meyvesini isteyene uzanarak tablacılık yapmaktadır. Mesela,bizler dünya hayatımızda da müşahede ederiz ki,en güzel bir yerde gelmesini beklediğimiz çok sevimli bir tanıdığımızın dahi gecikmesi bizlere bir sıkıntı verir. Ha geldi ha gelecek telaşı içerisinde bekleriz. Binaenaleyh cennetin en büyük nimeti olan Cemalullahı değil intizar etmek belki bakmakla telezzüz edilebilir.

Elhasıl:Allahu Taâla (Âyette) rü'yeti nefyetmekle değil,idrâk ve ihatayı nefyetmekle medhu sena edilmiştir. Tıpkı Allahu Taâlanın:"Allah onların geleceklerini de geçmişini de bilir. Kulların ilmi ise asla bunu kavrıyamaz."[499] buyurduğu gibi bu âyeti celilenin anlamında ihatanın nefyi,ilminde icab ettiğine işaret edilmektedir. Bunun aynısını idrâk hakkında da öne sürebiliriz.

İdrâk ancak hududlanmış olanı ihata etmekten ibarettir. Allah Taâla ise had ve hududla vasfolunmaktan beri ve münezzehtir. Çünki hudud,kendisinden üstün ve yüce olan şeye nisbetle noksanlıktır. Ve sonucu ifade etmektedir. Oysaki had ve hudud,zâtın ferdlerinden biridir.[500]

Allah nasıl görülür gibi bir soru vaki olacak olursa İmam Maturidi bunu şöyle açıklamaktadır:"Allah keyfiyetsiz olarak görülür çünki keyfiyet,suret ve şekil sahibi için olur. Hatta Allah ayakta durma,oturma,bir yere dayanma,bir yere bağlanma,bitişme,ayrılma,karşı karşıya bulunma,arka arkaya olma,kısa,uzun,ziya,karanlık,durgunluk,hareket,birbirine zıd olma,birbirine tutuşma,içerde bulunma,dışarda olma gibi sıfatlarla vasfolunmayarak görülür. Allah Taâlanın bu ve buna benzer sıfatlardan beri ve münezzeh olduğu için onu takdir edecek veyahutta anlatacak hiçbir mâna yoktur.[501]

Hz. Âişenin:"Allah bir nurdur,görülmez."diye olan inkârı şuna dayanmaktadır:"Lâ tüdrikühül Ebsar"âyetini delil getirerek,aki olarak inkârına gitmiştir. Nevevi-nin de dediği gibi;Râcih olan görüş;"İsra gecesinde Rasulullah Cenâb-ı Hakkı baş gözüyle görmüştür."[502]

Özetle:”Rü’yet başka,ihata başkadır. Yüksek bir yerden şehre bakıldığında o müşahede rü’yet,fakat idrâk ve ihata değildir.[503]